

**АНТИКОРУПЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ  
НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ УКРАЇНИ  
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

УДК 343.982

DOI: 10.31733/17-03-2023-590-593

**Віталій ТЕЛІЙЧУК**

доцент кафедри  
оперативно-розшукової діяльності,  
кандидат юридичних наук, доцент,  
старший науковий співробітник

**Євгеній КАЛАШНИК**

здобувач вищої освіти Дніпропетровського  
державного університету внутрішніх справ

**ВИКОРИСТАННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ ФІНАНСОВОГО КРИМІНАЛЬНОГО  
АНАЛІЗУ ТА ФОРЕНЗИК-АУДИТУ У ПРОТИДІІ ШАХРАЙСТВУ  
Й КОРУПЦІЇ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА ШЛЯХИ  
ВДОСКОНАЛЕННЯ В УКРАЇНІ**

У зв'язку із запровадженням 24 лютого 2022 року в Україні воєнного стану після початку збройного нападу російської федерації, кримінальна ситуація в Україні загострилась, про що свідчить деяке збільшення кількості вчинених злочинів, а також підвищення їх суспільної небезпеки. Для формування ефективної системи протидії злочинності необхідно вивчити та провести кримінологічний аналіз стану злочинності на сучасному етапі розвитку українського суспільства. Для успішного вирішення завдань, пов'язаних з підвищенням ефективності боротьби зі злочинністю, необхідно, щоб органи, які протидіють злочинності, мали вичерпну, перевірену та своєчасну інформацію про стан, структуру, динаміку злочинності та інші антигромадські прояви, про обставини, що сприяють їх вчиненню, про боротьбу зі злочинами різної категорії. Національна поліція України та інші правоохоронні органи вживають необхідні заходи з метою отримання необхідної інформації щодо осіб, що вчиняють кримінальні правопорушення, у тому числі членів організованих злочинних груп та організацій. Зазвичай правоохоронні органи мають надлишок інформації, і їм потрібно таким чином її обробляти, щоб вона сприяла прийняттю процесуальних рішень, підвищувала ефективність. У зв'язку із зазначеним, важливим завданням для співробітників кримінальної поліції є грамотне застосування необхідних засобів, що мають можливість оперувати зі значними масивами даних. Ми цілком згодні з В. Калугінін та І. Федоровим, що одним із таких засобів, котрий застосовується оперативними підрозділами Національної поліції України є кримінальний аналіз, який можна визначити, як специфічний вид аналітичної діяльності, що забезпечує ідентифікацію та подальше визначення взаємозв'язку між наявними даними, що стосуються кримінального правопорушення, та іншими, що отримані з отриманими з різних джерел, а також їх можливе подальше використання з метою забезпечення досудового розслідування кримінальних правопорушень та оперативного супроводження [1].

З метою забезпечення фінансової безпеки та мінімізації економічних правопорушень різних видів суб'єктам господарювання необхідно застосовувати інноваційні методи та інструменти їх протидії. До останніх можна віднести форензик. Термін forensic з англійської перекладається як «судовий», а у США forensic є синонімом criminalistics (криміналістики) – науки про закономірності злочинної діяльності та її відображення в джерелах інформації [2]. В умовах сьогодення особливо гостро постало питання протидії злочинам, що вчиняються організованими групами та злочинними угрупованнями. Ефективність боротьби зі злочинністю значною мірою залежить від тих прав і повноважень, якими

законодавець наділяє правоохоронні органи. Оперативно-розшукова діяльність є однією із головних ланок загального механізму боротьби зі злочинністю, захисту від неї окремих громадян, інтересів суспільства і держави. Вся процесуальна діяльність правоохоронних і судових органів в сфері кримінального судочинства, незалежно від їх безпосередніх завдань, спрямована на всебічне, повне та об'єктивне дослідження обставин події [3]. Оперативно-розшукову діяльність зазвичай розглядають як комплекс певних заходів, спрямованих на протидію злочинності та попередження протиправної суспільно небезпечної діяльності окремої особи або кола осіб, які мають на меті здійснити посягання на охоронювані кримінальним законом суспільні відносини, цінності і блага. Виходячи із структурно-функціонального аспекту ОРД варто зауважити, що значущою її складовою є оперативна тактика, знання якої є найважливішим для осіб, уповноважених на здійснення ОРД, як в рамках оперативно-розшукової справи, так і кримінального провадження [4].

За сучасних умов мінливої реальності закономірно виникає необхідність у якісному прогнозуванні, своєчасному виявленні, попередженні та нейтралізації загроз Національній безпеці України, однак, варто звернути увагу не лише на національний, але й на транскордонний аспект поширення загроз – явища злочинності. Очевидно, що в боротьбі із зазначеною проблемою залучається максимально різноманітний спектр правоохоронних органів та організацій, однак, ми пропонуємо виокремити вагомість дослідження процесу здійснення саме стратегічного аналізу кримінальними аналітиками, його результатів, що полягають у створенні необхідного аналітичного продукту. В загальних рисах, кримінальний аналіз являє собою інформаційну діяльність, що охоплює процеси встановлення та прогнозування зв'язків між даними про злочинну діяльність та іншими, потенційно з ними пов'язаними даними, для їх використання у розробці тактичних та стратегічних засад з протидії злочинності. Тобто, для якісної боротьби з протидії злочинності кримінальні аналітики застосовують цілеспрямоване збирання, упорядкування, фіксацію, дослідження та оцінку інформації щодо кримінальної обстановки на регіональних та окремих територіях міста, а також на державному кордоні, її зрозумілу візуалізацію, передачу та реалізацію.

Глобалізація, поширення політики фінансової інклюзії, розвиток сучасних інформаційних технологій є об'єктивними трендами сучасності. Вони надають необмежені можливості швидкого розвитку економіки, швидкості платежів, інформатизації послуг та їх доступності. Оскільки фінансова інклюзивність громадян має тенденцію до зростання у контексті боротьби зі злочинністю вказані тренди суттєво підвищують значення фінансового аналізу у ході проведення розслідувань в кримінальних провадженнях. Поряд з цим, в Україні спостерігаються значні ризики відмивання коштів, одержаних злочинним шляхом. Корупція та нелегальна економічна діяльність (включаючи ухилення від сплати податків та шахрайство) є основними предикатними злочинами для подальшого відмивання коштів. Організована злочинність також зростає і суттєво впливає на загальну ситуацію із відмиванням коштів. Завданням для правоохоронних органів повинна стати активна участь кожного з них – у межах компетенції та із застосуванням власних інструментів – у забезпеченні вилучення незаконних прибутків або стягнення компенсаційних виплат [5]. З метою формулювання економічного змісту фінансових розслідувань, в контексті форензік, слід звернути увагу на дослідження Г. Соломіної щодо ретроспективного аналізу ознак фальсифікацій та мотивування до них відомих вчених-економістів. Зокрема, Т. Голден зосереджує увагу на тому, що при наданні форензік-послуг необхідно досліджувати психологію шахрайства, зрозуміти, яким чином суб'єкт приймає рішення про вчинення фінансового злочину і які чинники на підприємстві створюють передумови для виникнення ризику зловмисних дій. Т. Голден виявляє потенційні помилки, які можуть здійснювати керівництво і аудиторі, підозрюючи співробітників в неправомірних діях. Також, автор вважає, що необхідно оцінювати доцільність передачі матеріалів за результатами розслідування в слідчі органи і формує на основі американської судової практики критерії такої оцінки. С. Скалак значною мірою концентрується на схемах спотворення звітності. М. Клайтон займається питаннями методики форензік: формування плану проведення, методики збору і захисту інформації, а також перераховує основні ознаки зловживань. Інші автори видання «A guide to forensic accounting investigation» звертають увагу на проблеми взаємодії форензік і внутрішнього аудиту (Д. Бартолуччі), а також розкриття фактів шахрайства стосовно виручки і доходів (Дж. Френк, Д. Дженсен) [6]. Отже, необхідно впроваджувати методики для виявлення фактів шахрайства всередині підприємства, а також виявлення та припинення фінансових злочинів з боку контрагентів. Керівництву організації

поряд зі стандартними методами аудиту потрібно вдаватися до методів спеціалізованого фінансового контролю і ревізії.

Домінуюче положення на міжнародній арені з надання фінансових аналітичних послуг займають аналітичні підрозділи приватного й публічного секторів «великої четвірки». На регіональних рівнях зазвичай існує ряд організацій менших розмірів та невеликих спеціалізованих фірм. Найбільше можливостей з надання та отримання аналітичних послуг в секторі здійсненні господарської діяльності послуг зосереджено у Великобританії та США, хоча цей сервіс розвивається і в інших регіонах, зокрема в Україні. На жаль, практика показує, що українські підприємці все ще з недовірою ставляться до форензик-розслідувань, віддаючи перевагу більш звичним способам вирішення проблем – внутрішньому аудиту, правоохоронним органам, суду тощо. «Західні» підприємці, навпаки, все частіше звертаються до спеціалістів саме з форензику.

Однак, варто відзначити, що зараз зарубіжні компанії активно користуються послугами форензик не лише для виявлення ризиків та негативних наслідків злочинної діяльності, а й для забезпечення ефективності діяльності компанії. В Україні ж послуги форензик – порівняно нове поняття на ринку консалтингу, і у підприємців наразі відсутній комплексне розуміння важливості форензик-послуг для стабільного розвитку бізнесу [7].

Розв'язання зазначених проблем корупції та шахрайства цілком залежить, зокрема від чіткого розуміння характеру та обсягу отриманих в ході дослідження відомостей, оскільки різний характер інформації визначає різні методи її отримання. Таким чином, ключовими критеріями поліпшення аналітичної діяльності спеціалізованих підрозділів є кваліфіковане встановлення відповідності вихідної інформації до інформаційних потреб, аналітичних запитів та передусім відповідності вимогам, що висуваються чинним національним та міжнародним законодавствами. Це забезпечується насамперед, якістю здійснюваних дій аналітиками, вихідних даних та їх репрезентативністю. У цьому плані дуже важливу роль грає іновативність та раціональність використання інструментів, з допомогою яких у аналітиків є можливість ефективно реагувати на будь-які випадки порушення законності у здійсненні господарської діяльності суб'єктами господарювання.

Асоціація дипломованих фахівців з розслідування випадків шахрайства (ACFE) визначила, що країни з перехідною економікою більшою мірою схильні до ризиків шахрайства у діловому середовищі. З причин зазначеного варто виокремити погано розвинену систему внутрішнього контролю і відсутність культури безпеки на підприємствах в цілому. Вважаємо, що передусім використання навіть наявних національних механізмів підрозділів фінансового кримінального аналізу та форензик-аудиту на українських підприємствах – це крок до покращення вітчизняної корпоративної культури, а також неоціненний внесок у боротьбу з корпоративним шахрайством, проте саме цей крок має бути двостороннім, задля своєчасності й ефективності такої діяльності.

Варто зазначити, що важливим та докорінно необхідним для поліпшення якості використання наявних аналітичних можливостей відповідними підрозділами правоохоронних органів слугує своєчасне отримання достовірної інформації безпосередньо від суб'єктів господарювання, що надає дійсну можливість належним чином планувати здійснення досудового розслідування. З цією метою, отримавши оперативну інформацію необхідно виконати такі дії, як її вивчення та осмислення з метою оцінки достовірності, важливості, а також можливості подальшого використання під час проведення слідчих дій або призначення НСРД. Виконання вказаних заходів забезпечить можливість скоротити час проведення досудового розслідування та прийняття у ньому кінцевого процесуального рішення, що в свою чергу сприятиме як можливості з найменшими втратами вийти з неприємного випадку шахрайства, корупції чи інших правомірних дій підприємству, сприяючи процесу збирання доказів та покарання винних, так і послужить важливим чинником забезпечення фінансово-економічної безпеки суб'єктів господарювання в загальному розумінні [1]. Слід звернути увагу, що за даними річного звіту «2020 Report to the Nations» Асоціації сертифікованих експертів з питань шахрайства, шкода від професійного шахрайства може становити трильйони доларів збитків щороку. У звіті виділено три категорії професійного шахрайства: привласнення активів, корупція, шахрайство з фінансовими звітами (хоча і є найменш поширеним, проте – найдорожчим). Більшість компаній (54 %) не отримали відшкодування завданої шкоди [8].

Отже, організація економічних знань, переведення суб'єктів, що використовують фінансову інформацію в боротьбі зі злочинністю, на єдину методологічну основу, розроблення спеціальних прикладних методик і фіксація фінансової складової окремих

видів злочинів, представлення цих методик як загальних алгоритмів дій є найважливішими кроками щодо підвищення ефективності діяльності оперативних і слідчих підрозділів Національної поліції України, і правоохоронної системи взагалі.

1. Калугін В. Ю., Федоров І. В. Джерела інформаційно-аналітичної діяльності. URL: [http://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2022/05/APP-1\\_2022.pdf](http://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2022/05/APP-1_2022.pdf).
2. Рябчук О. Г., Твердун С. О. Форензик як інструмент протидії економічним злочинам та фінансовому шахрайству на підприємстві. URL: [http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/40\\_2021ua/16.pdf](http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/40_2021ua/16.pdf).
3. Телійчук В. Щодо питання протидії злочинності оперативними підрозділами як суб'єктами правоохоронної діяльності. Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти: матер. VI Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 11 березня 2022 р.). Дніпро : ДДУВС, 2022. С. 336-337. URL: <https://er.dduvs.in.ua/handle/123456789/9579>.
4. Телійчук В., Антіпов А. Оперативно-розшукова протидія розповсюдженню наркотичних засобів через мережу Інтернет: деякі особливості використання джерел інформації. «Наука і техніка сьогодні» (Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Техніка», Серія «Фізико-математичні науки»): журнал. 2022. № 5(5). С. 460-476. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/nts/article/view/1627/1625>.
5. Посібник щодо деяких аспектів здійснення фінансових розслідувань. Дослідження фінансових відносин. URL: [https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/200/Typologies%20\(National%20Studies,%20Guidances%20etc\)/UKR\\_FINANCIAL%20INVESTIGATIONS%20MANUAL.pdf](https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/200/Typologies%20(National%20Studies,%20Guidances%20etc)/UKR_FINANCIAL%20INVESTIGATIONS%20MANUAL.pdf).
6. Соломіна Г. В. Форензик. Інструмент фінансового розслідування діяльності підприємства. Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія: Економіка. 2018. Вип. 2. С. 144-149. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvmdue\\_2018\\_2\\_24](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvmdue_2018_2_24).
7. Форензик: європейський досвід vs. українські реалії. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/korporativne-pravo-ma/forenzik-evropeyskiy-dosvid-vs-ukrayinski-realiyi.html>.
8. Мельничук І. І. Форензик як форма попередження фінансових правопорушень. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/265/253/>.

УДК 342.95

DOI: 10.31733/17-03-2023-593-595

**Олександр МУЛИК**

аспірант

Науково-дослідного інституту

публічного права

### **ЩОДО ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ У САНКЦІЙНІЙ ПОЛІТИЦІ ЯК СКЛАДОВОЇ ЧАСТИНИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ**

Санкції, тобто спеціальні економічні та інші обмежувальні заходи, застосовуються з метою захисту національних інтересів, національної безпеки, суверенітету і територіальної цілісності України [1], тобто є частиною політики із забезпечення національної безпеки та оборони. З огляду на це, варто погодитися з думкою К. Бугайчука, який слушно підкреслює, що механізм застосування санкцій виступає засобом впливу на відповідних суб'єктів, які порушують основоположні міжнародні документи, а також національне законодавство [2, с. 35].

Взагалі, необхідно зазначити, що санкційна політика активно застосовується в Україні з 2014 року, однак, водночас, слід зауважити, що особливості процедури застосування санкцій, а також випадки їх запровадження проти вітчизняних фізичних осіб у наукових та експертних колах інколи викликають неоднозначну оцінку з точки зору права.

Непрозорість санкційної політики є одним із головних джерел корупційних ризиків при застосуванні санкцій, особливо в органах, які покликані забезпечувати безпеку держави. І. Доронін, посилаючись на доповідь депутату ПАРС Д. Фрюнди, зазначає, що серед працівників «служб внутрішньої безпеки» держав поширеними негативними явищами є політичні переслідування та участь у корупційних ланках [3, с. 273; 4]. Враховуючи вказане виникає потреба в удосконаленні правового забезпечення запобігання корупції у вітчизняній санкційній політиці.

Слід наголосити, що у лютому 2023 року Національне агентство з питань запобігання корупції (далі – НАЗК) підписало Меморандум про співпрацю з Апаратом Ради національної безпеки й оборони України (далі – РНБО) для вдосконалення роботи у сфері